

Roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego a normatywne typy umowy rachunku bankowego

Umowa rachunku bankowego stanowi umowę o dwoistej regulacji normatywnej zawartej w art. 725-733 k.c. oraz w art. 49-62 pr.bank. Dualizm regulacji zagadnień prywatnoprawnych (cywilnoprawnych) stosunku umowy rachunku bankowego jest niewątpliwie zjawiskiem negatywnym. Brak spójnej i kompleksowej regulacji tej umowy w Kodeksie cywilnym skutkuje niejednoznaczną oceną sytuacji prawnych zaistniałych w obszarze powstania, wykonywania oraz ustania stosunku prawnego wynikającego z umowy rachunku bankowego. Jako przykład negatywnych konsekwencji podwójnego źródła regulacji umowy rachunku bankowego może służyć art. 731 k.c., który wskazuje na szczególny termin przedawnienia roszczeń wynikających z omawianej umowy. Interpretacja art. 731 k.c. wraz z przepisami ustawy Prawo bankowe¹, regulującymi umowy rachunku bankowego typu oszczędnościowego, nie daje jednoznacznej odpowiedzi, co należy rozumieć przez pojęcie „wkładu oszczędnościowego”.

Zgodnie z art. 731 k.c. roszczenia wynikające ze stosunku rachunku bankowego przedawniają się z upływem lat dwóch. Nie dotyczy to roszczeń o zwrot wkładów oszczędnościowych. Pomijając w tym miejscu sporne w doktrynie kwestie ustalenia początku biegu terminu przedawnienia² należy zaznaczyć, że przepis ten nie nawiązuje do normatywnych nazw umów rachunku bankowego określonych w art. 49 pr.bank. Powyższe prowadzi do wniosku, iż przepis art. 731 zd. 1 k.c. nie różnicuje terminów przedawnienia roszczeń w zależności od tego, z jakim ustawowym typem umowy rachunku bankowego mamy do czynienia. Zatem przyjąć należy, że dwuletni termin przedawnienia obejmuje wszystkie roszczenia z każdego typu umowy rachunku bankowego. Zdanie drugie komentowanego przepisu wskazuje natomiast, że z tego szerokiego zbioru roszczeń, wynikających z każdego rodzaju (typu) umowy rachunku bankowego, należy osobno potraktować roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego. Z brzmienia art. 731 k.c. wynika jedynie, że do roszczeń o zwrot wkładów oszczędnościowych nie ma zastosowania dwuletni termin przedawnienia roszczeń. Przepis ten nie wskazuje natomiast, w jakim terminie przedawniają się roszczenia o zwrot wkładów oszczędnościowych, co nakazuje sięgnąć do art. 118 k.c. Uprawniony jest więc wniosek, że norma art. 731 k.c. nie zezwala na stosowanie kryterium rodzaju rachunku dla ustalenia terminu przedawnienia, lecz różnicuje ten termin w zależności od rodzaju roszczenia, które jest przedmiotem biegu terminu przedawnienia.

¹ Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, tekst jedn. Dz. U. 2002, Nr 72, poz. 665 ze zm.

² Zob. T. Czech, *Przedawnienie roszczeń z rachunku bankowego*, PB 2003, Nr 10, s. 31-39 i cyt. tam literatura.

W pierwszej kolejności, dla ustalenia relacji pomiędzy normą art. 731 k.c. a art. 49 pr.bank., konieczne jest odniesienie się do pojęcia wkładu oszczędnościowego i roszczenia o jego zwrot. Zdefiniowanie tych pojęć jest niezbędne dla ustalenia, z jakich typów umowy rachunku bankowego wynika roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego. Na gruncie obecnie obowiązujących przepisów ustawy Prawo bankowe z 1997 r. brak jest definicji legalnej pojęcia wkładu oszczędnościowego. Pojęcie to nie występuje także przy wyróżnianiu typów umów rachunku bankowego. Termin „wkład oszczędnościowy” był obecny natomiast pierwotnie w art. 50 pr.bank. Przepis ten wskazywał, że banki mogą prowadzić w szczególności następujące rodzaje rachunków bankowych: rachunki bieżące, rachunki pomocnicze, rachunki lokat terminowych, rachunki oszczędnościowe – wkłady oszczędnościowe. Redakcja wspomnianego przepisu, w tym użyty znak pomiędzy rachunkiem oszczędnościowym a wkładem oszczędnościowym wskazywały, że są to dla ustawodawcy pojęcia tożsame. Pod rządami ustawy Prawo bankowe z 1989 r.³ imienne książeczki oszczędnościowe oraz inne podobne dokumenty (np. bony oszczędnościowe) stanowiły „dowody na włożone wkłady oszczędnościowe”. Obecnie, zgodnie z art. 53 pr.bank. bank może wydać posiadaczowi rachunku oszczędnościowego oraz posiadaczowi rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej imienną książeczkę oszczędnościową lub inny dokument potwierdzający zawarcie umowy. W nazwie dokumentu należy użyć w odpowiednim przypadku wyraz „oszczędnościowy”. Wydanie takiego dokumentu zwalnia bank z obowiązku przesyłania posiadaczowi rachunku bankowego wyciągów z tego rachunku. Powyższe przemawia za przyjęciem, że poprzez wkład oszczędnościowy należało rozumieć rachunki oszczędnościowe. Historycznie więc użyty w art. 731 k.c. zwrot wkład oszczędnościowy ma swoje uzasadnienie.

Pojęcie wkładów oszczędnościowych użyte w art. 731 k.c. nie koresponduje z obecnymi ustawowymi nazwami postaci rachunków bankowych. Przepis art. 49 pr.bank. wymienia bowiem rachunki rozliczeniowe, rachunki lokat terminowych, rachunki oszczędnościowe, rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe, rachunki terminowych lokat oszczędnościowych oraz rachunki powiernicze. Pojęcie wkładu występuje natomiast przy określeniu katalogu tzw. naturalnych czynności bankowych (czynności bankowych *sensu stricto*), do których, zgodnie z art. 5 ust. 1 pr.bank. należy przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu oraz prowadzenie rachunków tych wkładów. Poprzez wkład należy więc rozumieć aktywa (środki pieniężne), które posiadacz rachunku „przekazuje” bankowi na podstawie łączącej strony umowy. Niektóre z tych wkładów mają charakter oszczędnościowy, co skutkuje odmienną ich oceną i sytuacją prawną w odniesieniu do tych wkładów, które nie mają charakteru oszczędnościowego. O charakterze wkładu decydować będzie rodzaj umowy rachunku bankowego, jaką posiadacz zawarł z bankiem. Wola stron jest tu czynnikiem decydującym, jednak istnieją w tym zakresie ograniczenia ustawowe w odniesieniu do rodzaju podmiotu, który może być posiadaczem umowy rachunku typu oszczędnościowego.

³ Ustawa z 31 stycznia 1989 r. Prawo bankowe, tekst jedn. Dz.U. 1992, Nr 72, poz. 359 ze zm.

Rachunki oszczędnościowe (wkłady oszczędnościowe) traktowane są jako specyficzny rodzaj depozytów lokowanych na rachunkach bankowych⁴. Szczególny reżim prawny tego rodzaju rachunków wyraża się w ograniczeniach jak i przywilejach dla posiadacza takiego rachunku.

Rachunki o charakterze oszczędnościowym wyróżnia kryterium o charakterze podmiotowym. Powyższe wynika z brzmienia art. 49 ust. 3 pr.bank., zgodnie z którym rachunki oszczędnościowe, rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe oraz rachunki terminowych lokat oszczędnościowych mogą być prowadzone wyłącznie dla osób fizycznych, szkolnych kas oszczędnościowych, pracowniczych kas zapomogowo-pożyczkowych. Podane trzy typy umów rachunków bankowych są tradycyjnie klasyfikowane jako umowy rachunku bankowego oszczędnościowego⁵. Jak słusznie się podkreśla, każdy wkład na rachunku bankowym (bez względu na jego rodzaj) jest z ekonomicznego punktu widzenia oszczędnością, a wyróżnienie rachunków oszczędnościowych, oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz rachunków terminowych lokat oszczędnościowych oparte jest o kryterium formalne. O oszczędnościowym w sensie formalnoprawnym charakterze rachunku bankowego decyduje rodzaj podmiotu będącego posiadaczem rachunku (osoba fizyczna, szkolna kasa oszczędności, pracownicza kasa zapomogowo-pożyczkowa) oraz cel, skoro rachunki typu oszczędnościowego nie mogą służyć do obsługi finansowej działalności zarobkowej osób fizycznych prowadzonej na własny rachunek (art. 49 ust. 2 pkt 3 pr.bank.)⁶. Kryterium celu, jakim jest zakaz użycia rachunku do obsługi działalności gospodarczej, nie jest w doktrynie oceniane jednolicie. W związku bowiem z uchyleniem przepisu art. 50 ust. 3 pr.bank., zgodnie z którym rachunki oszczędnościowe nie mogły być wykorzystywane przez ich posiadaczy do przeprowadzania rozliczeń pieniężnych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej wyrażono pogląd, iż przedsiębiorca, będący jednocześnie osobą fizyczną, może wykorzystywać do dokonywania transakcji również posiadany przez siebie rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy⁷. Uchylenie przepisu o zakazie wykorzystywania rachunków oszczędnościowych do przeprowadzania rozliczeń związanych z działalnością gospodarczą może skutkować uznaniem, iż zakaz ten nie obowiązuje, więc rachunki te mogą być wykorzystywane w tych celach. Słusznie się jednak podnosi w doktrynie, że osoba fizyczna, prowadząca działalność gospodarczą, będąca posiadaczem rachunku oszczędnościowego, w sposób nieuprawniony będzie korzystała wówczas z przywileju egzekucyjnego (art. 54 pr.bank.) oraz innych szczególnych uprawnień

⁴ J. Gliniecka, J. Harasimowicz, R. Krasnodębski, *Polskie prawo bankowe* (1918-1996), Warszawa 1996, s. 80.

⁵ W. Pyziół, *Umowa rachunku bankowego*, Warszawa 1997, s. 63, W. Pyziół (w:) *System Prawa Prywatnego, tom 8, Prawo zobowiązań – część szczegółowa* red. J. Panowicz-Lipska, wyd. 2, Warszawa 2011, s. 483, L. Mazur, *Umowa rachunku bankowego*, Warszawa 2007, s. 105, B. Smykła, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 171.

⁶ W. Pyziół, *System*, s. 484.

⁷ Z. Ofiarski, *Prawo bankowe*, Warszawa 2001, s. 149-150, J. Bańka, H. Zółw, *Nie taki rachunek bankowy straszny...*, Rzeczpospolita z 6 października 2004 r.

przewidzianych dla rachunków typu oszczędnościowego⁸. Wątpliwości budzi w tym wypadku utrzymywanie podziału rachunków według ustawowego kryterium podmiotowego (art. 49 ust. 2 i ust. 3 pr.bank.). Podział ten odbywa się bowiem przy użyciu sformułowania „wyłącznie”, co powinno oznaczać, że rachunki rozliczeniowe i rachunki lokat terminowych mogą być prowadzone wyłącznie dla podmiotów określonych w art. 49 ust. 2 pr.bank. w tym dla osób fizycznych prowadzących działalność zarobkową na własny rachunek. Natomiast rachunki oszczędnościowe, oszczędnościowo-rozliczeniowe oraz rachunki terminowych lokat oszczędnościowych mogą być prowadzone wyłącznie dla podmiotów wymienionych w art. 49 ust. 3 pr.bank. w tym dla osób fizycznych. Powyższe oznacza, przy łącznej interpretacji z ust. 2 komentowanego przepisu, że rachunki te przeznaczone są dla osób fizycznych, które nie spełniają kryteriów z art. 49 ust. 2 pr.bank. Mając na uwadze cel dokonanej nowelizacji art. 49 pr.bank., którym m.in. było zezwolenie osobom fizycznym, prowadzącym działalność gospodarczą, zawierania umów rachunku typu oszczędnościowego, należy uznać, że zmiany te nie doprowadziły do oczekiwanych rezultatów. Wobec powyższego przyjąć należy, iż wbrew zamierzeniom ustawodawcy, umowy rachunku bankowego typu oszczędnościowego przypisane są wyłącznie podmiotom określonym w art. 49 ust. 2 pr.bank. z wyłączeniem osób fizycznych prowadzących działalność zarobkową na własny rachunek, w tym będących przedsiębiorcami.

Rodzaj podmiotu będącego posiadaczem rachunku bankowego determinuje cel, dla którego rachunek jest wykorzystywany. Ustawodawca uznał, że podmioty określone w art. 49 ust. 3 pr.bank. stanowią zamknięty krąg podmiotów dla umów rachunku bankowego o szczególnym przeznaczeniu. Specyfika tych umów wiąże się także ze szczególnym ich traktowaniem przez ustawodawcę, na co wskazują np. przepisy art. 54 pr.bank. (zwolnienia od zajęcia w postępowaniu egzekucyjnym), art. 55 pr.bank. (zwrot kosztów pogrzebu), art. 56 pr.bank. (dyspozycja wkładem na wypadek śmierci). Według podanych kryteriów, za rachunki klasycznie uznawane za oszczędnościowe traktuje się wyłącznie rachunki określone w art. 49 ust. 3 pr.bank. Wobec tego powszechnie przyjmuje się, że użyte w art. 731 k.c. sformułowanie „zwrot wkładów oszczędnościowych” należy odnieść do wszystkich postaci rachunku bankowego typu oszczędnościowego, tj. rachunków oszczędnościowych, oszczędnościowo-rozliczeniowych oraz rachunków terminowych lokat oszczędnościowych. Zatem roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego, podniesione w ramach umów wymienionych w art. 49 ust. 3 pr.bank., nie podlega dwuletniemu terminowi przedawnienia. W doktrynie kwestia ta jest bezdyskusyjna i nie poświęca się jej szczegółowych rozważań (w przeciwieństwie do problemu ustalenia początku biegu terminu przedawnienia)⁹.

Zgodnie z art. 731 zd. 2 k.c. roszczenie musi mieć za przedmiot „zwrot” wkładu oszczędnościowego, co wyklucza więc inne dyspozycje posiadacza rachunku względem

⁸ B.Smykła, *Prawo bankowe*, s. 172.

⁹ W. Pyziół, *System*, s. 538, T. Czech, *Przedawnienie roszczeń*, s. 31, L. Mazur, *Umowa rachunku bankowego*, s. 84.

wniesionego wkładu, np. polecenie przelewu na inny rachunek bankowy. Pojęciem zwrotu środków pieniężnych (a nie wkładu) posługuje się przepis art. 726 k.c., zgodnie z którym bank jest zobowiązany do zwrotu środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku w całości lub w części na każde żądanie, chyba że umowa uzależnia obowiązek zwrotu od wypowiedzenia. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że określenie „zwrot środków pieniężnych” należy w tym wypadku rozumieć w sposób ścisły, tzn. jako wypłatę całości lub części wkładu w gotówce dokonaną do rąk posiadacza rachunku. Zwrot środków pieniężnych może także nastąpić w ten sposób, że posiadacz rachunku wystawi czek gotówkowy na własną osobę i przedstawi go do realizacji w innym banku¹⁰. Mając powyższe na uwadze przyjąć należy tożsame rozumienie pojęcia zwrot na gruncie art. 731 kc w odniesieniu do wkładu oszczędnościowego. Roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego dotyczyć więc może wyłącznie roszczenia o wypłatę gotówki. Z racji powszechnego obrotu bezgotówkowego tego typu roszczenie należy będzie do rzadkości. Z reguły posiadacz rachunku składać będzie polecenie przelewu lub dokonania przez bank innego sposobu rozliczenia środków znajdujących się na rachunku.

Powodem wątpliwości nad interpretacją art. 731 k.c., w kontekście normatywnych postaci umów rachunku bankowego, stała się sytuacja prawna posiadacza rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego (osoby fizycznej nie prowadzącej działalności zarobkowej na własny rachunek), która składa dyspozycję przelewu środków na inny rachunek, którego jest posiadaczem, a w pozostałym zakresie składa dyspozycję wypłaty gotówki z rachunku, w ten sposób doprowadzając do zupełnego braku środków na tymże rachunku. Posiadacz rachunku bankowego podnosił, iż w ten sposób realizował roszczenie o zwrot środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku (art. 726 k.c.), które miały charakter wkładu oszczędnościowego (art. 731 k.c.), zatem jego roszczenia i o wypłatę i o dokonanie przelewu na inny, własny rachunek, winny podlegać dziesięcioletniemu terminowi przedawnienia. Odnosząc się do tego stwierdzenia, w pierwszej kolejności zaznaczyć należy, że umowa rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego w zakresie przyznanych przywilejów (art. 54, 55 i 56 pr.bank.) oraz ograniczeń podmiotowych w ich zawieraniu (art. 49 pr.bank.) jest traktowana przez ustawodawcę w ten sam sposób, co umowy *stricte* oszczędnościowe czyli tak samo, jak umowa rachunku oszczędnościowego i umowa rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej. Odrzucić należy jednak pogląd, zgodnie z którym wszelkie roszczenia wynikające z umów rachunku bankowego typu oszczędnościowego podlegają ogólnemu terminowi przedawnienia z art. 118 k.c. Powyższe wynika z przyjętej tezy, zgodnie z którą art. 731 k.c. nie zezwala na stosowanie kryterium rodzaju rachunku dla ustalenia terminu przedawnienia, lecz różnicuje ten termin w zależności od rodzaju roszczenia, które jest przedmiotem biegu terminu przedawnienia. Przepis art. 731 k.c. z dwuletniego terminu przedawnienia wyklucza tylko roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego, co oznacza, że innego rodzaju roszczenia wynikające z umów rachunków bankowych typu oszczędnościowego

¹⁰ W. Pyziół, *Umowa rachunku bankowego*, s. 124-125.

będą temu terminowi podlegały. Powyższe oznacza więc, że z umowy rachunku bankowego typu oszczędnościowego różne roszczenia podlegać będą odmiennemu terminowi przedawnienia. Roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego przedawniać się będzie według terminów ogólnych (art. 118 k.c.), a roszczenia pozostałe w terminie dwuletnim z art. 731 k.c. Odnosząc te zasady do umowy rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego oraz realizując przyjęty powszechnie w doktrynie pogląd, iż rachunek typu oszczędnościowo-rozliczeniowego jest rachunkiem oszczędnościowym (w ramach którego można podnieść roszczenie o zwrot wkładu) napotykaemy w praktyce trudności w ustaleniu postaci roszczenia i tym samym terminu jego przedawnienia. *Prima facie* roszczenie o wypłatę gotówki z rachunku typu oszczędnościowo-rozliczeniowego można ocenić jako roszczenie o zwrot wkładu. Skoro przyjmuje się, że rachunek ten jest rachunkiem typu oszczędnościowego, to środki zgromadzone na tym rachunku mają charakter wkładu oszczędnościowego, o którym mowa w art. 731 k.c. Roszczenie to przedawniać się będzie z upływem lat dziesięciu. Analizując kolejne możliwe rozwiązania dla kwalifikacji prawnej podniesionego w ramach umowy rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego roszczenia, polecenie przelewu środków na takim rachunku należy zakwalifikować jako dokonanie rozliczenia bezgotówkowego, o którym mowa w art. 63 ust. 3 pr.bank., co wyklucza uznanie go za roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego, o którym mowa w art. 731 k.c. Powyższe oznacza, że w zależności od tego, w jaki sposób posiadacz zadysponuje środkami zgromadzonymi na rachunku (czy dyspozycją przelewu na inny rachunek bankowy czy dyspozycją wypłaty środków), inny będzie termin przedawnienia takiego roszczenia, mimo że wynikają one z tego samego rodzaju rachunku bankowego. Pobieźna ocena roszczeń posiadacza rachunku bankowego typu oszczędnościowo-rozliczeniowego prowadzi więc do wniosku, iż jedynie roszczenie o wypłatę środków w całości lub w części jest roszczeniem o zwrot wkładów oszczędnościowych. Jednak głębsza analiza tego zagadnienia prowadzić może do odmiennych wniosków.

W pierwszej kolejności ustalić należy, czy w ogóle w ramach umowy rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego występują roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego, a jeśli tak, to którym z nich można przypisać taki charakter. Wielość nasuwających się tu rozwiązań i interpretacji jest konsekwencją niespójnej z przepisami Prawa bankowego regulacji art. 731 k.c. oraz użycia w komentowanym przepisie niejasnego pojęcia „zwrot wkładu oszczędnościowego”.

Rachunek typu oszczędnościowo-rozliczeniowego zaliczany jest do rachunków klasycznie uznawanych za oszczędnościowe; kryterium podmiotowe zostało więc tu spełnione. Powszechnie przyjmuje się, że umowy o rachunek oszczędnościowy występują w dwóch podstawowych odmianach, tj. jako umowa o rachunek oszczędnościowy „zwykły”, będąca wyłącznie formą gromadzenia oszczędności bez możliwości dokonywania rozliczeń pieniężnych oraz jako umowa o rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy¹¹. Umowa rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego dopuszcza zatem

¹¹ W. Pyziół (w:) *Prawo bankowe*. Komentarz pod red. E. Fojcik-Mastalskiej, Warszawa 2005, s. 173.

i jednocześnie zobowiązuje bank prowadzący rachunek do dokonywania za pośrednictwem rachunku rozliczeń pieniężnych na zlecenie posiadacza (art. 725 k.c.). Pomimo tego rachunek typu oszczędnościowo-rozliczeniowego jest zaliczany do grupy rachunków oszczędnościowych. Przyjmując pogląd, zgodnie z którym roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego to roszczenie wynikające z umów rachunku typu oszczędnościowego (w tym również typu ror) powstaje pytanie, jakie roszczenia z rachunku o charakterze oszczędnościowo-rozliczeniowym są roszczeniami o zwrot wkładu oszczędnościowego w rozumieniu art. 731 k.c.? Wątpliwości powstają w sytuacji, gdy posiadacz rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego realizując swoje uprawnienia złoży dyspozycję wypłaty środków w całości lub w części z rachunku (np. w kasie banku) lub złoży polecenie przelewu tych środków na inny swój rachunek. Powstaje wątpliwość, czy dyspozycja wypłaty środków w całości lub w części z rachunku tego typu stanowi roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego, które nie podlega dwuletniemu terminowi przedawnienia. Odnosząc się do roszczenia o dokonanie przelewu środków z takiego rachunku na inny rachunek tego samego posiadacza można podnieść wątpliwość w zakresie tego, czy roszczenie to jest roszczeniem o dokonanie rozliczenia pieniężnego. Wprawdzie art. 63 ust. 3 pr.bank wymienia, jako typ rozliczenia bezgotówkowego, polecenie przelewu, jednak brak jest wymaganej w konstrukcji rozliczenia pieniężnego wykonywanego za pośrednictwem banku dwóch stron rozliczenia (wierzyciela i dłużnika), skoro posiadacz rachunku składa polecenie przelewu środków na inny rachunek, którego jest posiadaczem. Powyższe pozwala zakwalifikować takie polecenie przelewu jako operację rozliczeniową, która nie jest w sensie podmiotowym rozliczeniem przeprowadzonym przez bank pomiędzy dłużnikiem i wierzycielem, ponieważ po stronie zobowiązanej i uprawnionej występuje ta sama osoba. Operacje takie mogą być natomiast uznane za rozliczenia pieniężne w ujęciu przedmiotowym¹². Niezależnie jednak od oceny, czy polecenie przelewu na własny rachunek stanowi rozliczenie bezgotówkowe czy nie, roszczenia tego nie można zakwalifikować jako roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego. Wprawdzie w potocznym rozumieniu posiadacz rachunku bankowego może w ten sposób zrealizować roszczenie o zwrot wkładu, jednak ze względu na wybrany sposób tego zwrotu (nie gotówką lecz poleceniem przelewu na inny, własny rachunek bankowy) w sensie jurystycznym przelew ten, jako operacja rozliczeniowa nie może być kwalifikowany jako zwrot wkładu oszczędnościowego. Mimo, że polecenie przelewu na inny własny rachunek nie odpowiada jurystycznej konstrukcji bezgotówkowego rozliczenia pieniężnego, powinno być traktowane tak samo, jak polecenie przelewu na rzecz osoby trzeciej. Zarówno w jednym jak i drugim przypadku bank wykonuje zobowiązanie do dokonania operacji obciążenia rachunku i uznania innego rachunku wskazaną w poleceniu kwotą. Dla banku zasadniczo nie ma znaczenia, na kogo rachunek dokonuje przelewu środków. Wobec powyższego przyjąć należy, że roszczenie o dokonanie przelewu w ramach rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego nie stanowi roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego w rozumieniu art. 731 k.c.

¹² B. Smykła, *Prawo bankowe*, s. 206.

nawet wówczas, gdy posiadacz rachunku składa dyspozycję przelewu środków na inny rachunek, którego jest posiadaczem. Z tego powodu roszczenie o dokonanie przelewu na inny rachunek bankowy tego samego posiadacza powinno podlegać dwuletniemu terminowi przedawnienia. Niemniej jednak, jak wskazano wyżej, kwalifikacja prawna takiego roszczenia nie jest jednoznaczna, ponieważ może być ono również uznane jako roszczenie o zwrot wkładu na gruncie art. 726 k.c. (z uwagi na fakt, iż nie jest to roszczenie o dokonanie rozliczenia bezgotówkowego w znaczeniu podmiotowym i ścisłym rozumieniu tego pojęcia z art. 63 pr.bank.). Możliwa jest również ocena, iż roszczenie o dokonanie przelewu na własny rachunek z rachunku typu oszczędnościowo-rozliczeniowego nie jest ani roszczeniem o zwrot wkładu ani roszczeniem o dokonanie rozliczenia pieniężnego lecz roszczeniem *sui generis*, do którego będzie miał zastosowanie dwuletni termin przedawnienia.

Wątpliwości budzi również ustalenie charakteru roszczenia o wypłatę w całości lub w części gotówki z rachunku typu oszczędnościowo-rozliczeniowego. Należy wykluczyć możliwość zakwalifikowania roszczenia o wypłatę jako roszczenia o dokonanie rozliczenia pieniężnego na gruncie art. 63 pr.bank. Roszczenie o wypłatę nie stanowi postaci rozliczenia przeprowadzonego za pośrednictwem banków z uwagi na brzmienie art. 63 ust. 2 pr. bank. Zgodnie z powołanym przepisem rozliczenia gotówkowe przeprowadza się czekiem gotówkowym lub przez wpłatę gotówki na rachunek wierzyciela. Brak w tym przepisie wskazania, iż nie jest to wyczerpujący katalog rozliczeń gotówkowych np. przez użycie sformułowania „w szczególności” (tak jak to ma miejsce przy rozliczeniach bezgotówkowych w art. 63 ust. 3 pr.bank.). Wobec tego katalog rozliczeń gotówkowych jest zamknięty i nie jest możliwe przyjęcie, że dopuszczalne są inne rozliczenia gotówkowe niż te wskazane w art. 63 ust. 2 pr.bank. Nadto, roszczenie o wypłatę środków ma swoje źródło w innym zobowiązaniu banku niż roszczenie o dokonanie rozliczenia pieniężnego. Roszczenie o zwrot środków pieniężnych jest realizowane w wykonaniu obowiązku banku określonego w art. 726 k.c.¹³ Wypłata środków z rachunku bankowego przez posiadacza stanowi jednak operację rozliczeniową na rachunku, wskutek której dochodzi do dokonania zmian w stanie środków pieniężnych na rachunku. W tym wypadku, podobnie jak w sytuacji polecenia przelewu na inny rachunek posiadacza, mamy do czynienia z rozliczeniem pieniężnym w znaczeniu przedmiotowym. Brak jest bowiem podmiotowego kryterium występowania stron rozliczenia dokonywanego za pośrednictwem banku i relacji wierzyciel – dłużnik. Jednak w sensie przedmiotowym wypłata gotówki jest rozliczeniem na rachunku. Wypłata gotówki realizowana w ramach umowy rachunku typu oszczędnościowo-rozliczeniowego nie powinna więc być oceniana jako zwrot wkładu oszczędnościowego, mimo że realizowana jest w ramach umowy typu oszczędnościowego. Roszczenie o wypłatę gotówki w całości lub w części powinno podlegać dwuletniemu terminowi przedawnienia na gruncie art. 731 zd. 1 k.c. Powyższe uzasadnia także natura prawna omawianego typu rachunku i istnienie skrajnego przeciwieństwa wobec pozostałych umów rachunku typu

¹³ W. Pyziół, *Umowa rachunku bankowego*, s. 123-124.

oszczędnościowego. Umowa rachunku typu oszczędnościowo-rozliczeniowego uprawnia posiadacza (i zobowiązuje bank) do przeprowadzania za pośrednictwem banku rozliczeń pieniężnych. Umowa ta jest powszechnie wykorzystywana w obrocie bankowym. „Aktywność” posiadacza takiego rachunku bankowego jest wysoka i sprowadza się nie tylko do składania dyspozycji rozliczeń pieniężnych gotówkowych i bezgotówkowych (z reguły realizacji swoich zobowiązań) lecz także wypłaty gotówki (np. z bankomatu) na codzienne bieżące potrzeby. Kwalifikowanie codziennej wypłaty gotówki w kategoriach roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego nie jest właściwe. Wkład ten nie ma bowiem charakteru oszczędnościowego, lecz jest wykorzystywany do bieżących rozliczeń. Umowę rachunku bankowego tego typu wyróżnia wielość wykonywanych operacji, wskutek których dochodzi do zmian w stanie środków zgromadzonych na rachunku. Umowę tę cechuje więc „płynność” i „zmiennosc” zespołu praw i obowiązków stron. Natomiast pozostałe umowy rachunku bankowego typu oszczędnościowego, tj. umowa rachunku oszczędnościowego oraz umowa rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej to umowy pozbawione elementu rozliczenia, ale także możliwości przeprowadzania innych operacji na rachunku, które nie są kwalifikowane na gruncie art. 63 pr.bank. jako rozliczenia pieniężne, np. wypłaty gotówki lub dyspozycji przelewu na inny rachunek tego samego podmiotu. Powyższe uzasadnia wniosek, iż umowa typu oszczędnościowo-rozliczeniowego diametralnie różni się swoją funkcją od pozostałych umów typu oszczędnościowego. Ustalenie katalogu praw i obowiązków umów rachunku bankowego typu oszczędnościowego pozostawione zostało praktyce. Umowa rachunku oszczędnościowego oraz umowa rachunku oszczędnościowej lokaty terminowej nie może zawierać elementu rozliczenia za pośrednictwem rachunku. Umowy te charakteryzuje zatem w opozycji do rachunku typu oszczędnościowo-rozliczeniowego stabilizacja praw i obowiązków stron. O odmiennej naturze tych umów świadczy także art. 53 pr.bank. wskazujący, iż bank może wydać imienną książeczkę oszczędnościową lub inny imienny dokument potwierdzający zawarcie umowy tylko posiadaczowi rachunku oszczędnościowego i posiadaczowi rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej. Tym samym wydana książeczka lub inny dokument potwierdza nie tylko zawarcie umowy ale i jest dowodem wniesienia wkładu oszczędnościowego. W odniesieniu do umowy rachunku bankowego oszczędnościowo-rozliczeniowego brak jest możliwości potwierdzenia zawarcia umowy i tym samym wniesienia wkładu oszczędnościowego. Dalej, zgodnie z art. 53 ust. 2 pr.bank. wydanie takiego dokumentu zwalnia bank od obowiązku przesyłania posiadaczowi rachunku bankowego wyciągów z tego rachunku. Obowiązek taki istnieje wobec rachunku typu oszczędnościowo-rozliczeniowego. Powyższe wiąże się z faktem, iż umowa rachunku oszczędnościowego i umowa rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej są umowami zawieranymi na czas oznaczony. Natomiast umowa rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego zawierana jest na czas nieoznaczony. Powyższe potwierdza tezę o odmiennej naturze komentowanych umów. Rachunek bankowy typu oszczędnościowo-rozliczeniowego cechuje ciągła zmienność jego stanu i obowiązek informowania i przesyłania wyciągu z rachunku jest aktualny. Wobec pozostałych umów rachunku typu oszczędnościowego, w przypadku określonym w art. 53

pr.bank. bank takiego obowiązku nie ma. Historia operacji na takich rachunkach (z reguły ograniczająca się do naliczenia odsetek za ustalony okres) oraz potwierdzenia salda dokumentowane są wpisami w wydanym dokumencie.

Mając na uwadze zaprezentowane rozważania uprawniony jest wniosek, zgodnie z którym z umowy rachunku bankowego oszczędnościowo-rozliczeniowego nie wynika roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego. Roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego wynikać może wyłącznie z umów o *stricte* oszczędnościowym charakterze, tj. z umowy rachunku oszczędnościowego oraz rachunku umowy terminowej lokaty oszczędnościowej. Należy przyjąć, że *ratio legis* wprowadzenia odmiennych terminów przedawnienia łączy się z odmiennym zakresem praw i obowiązków wynikających z umowy rachunku bankowego. Zgodnie z art. 725 k.c. przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony do przechowywania środków pieniężnych oraz, jeżeli umowa tak stanowi, do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych. Użyte w art. 731 k.c. sformułowanie „zwrot wkładów oszczędnościowych” należy zawężyć tylko do tych postaci rachunków bankowych, które mają charakter *stricte* oszczędnościowy. Wykluczyć więc należy te rachunki, gdzie występuje element rozliczenia, jak to ma miejsce przy rachunkach oszczędnościowo-rozliczeniowych, mimo że te klasycznie zaliczane są do rachunków typu oszczędnościowych. Prezentowana grupa rachunków ściśle oszczędnościowych oparta jest na kryterium rodzaju zobowiązania banku i wyklucza te umowy, w których występuje element rozliczenia. Przyjęcie kryterium przedmiotowego a nie podmiotowego dla ustalenia grupy umów rachunku o charakterze oszczędnościowym skutkować powinno uznaniem, zgodnie z którym roszczenie o zwrot środków na rachunku z elementem rozliczenia zgłoszony po rozwiązaniu umowy również nie stanowi roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego. Powyższy, dyskusyjny pogląd jest jednak wynikiem konsekwentnej oceny pojęcia wkładu oszczędnościowego w ujęciu przedmiotowym a nie podmiotowym. Za wkład ten należy bowiem uznać „depozyt” złożony do banku, względem którego posiadacz „zrzeka się” korzystania przez czas oznaczony w umowie. Przez co bank nabywa pewność, iż może przez ustalony w umowie okres swobodnie obracać „depozytem” nie narażając się na obowiązek zwrotu przed terminem czy obowiązek dokonania rozliczenia pieniężnego lub innej operacji zawnioskowanej przez posiadacza, która skutkować będzie utratą praw do depozytu przez bank. Należy mieć jednak na względzie, iż wyrażone stanowisko stoi w opozycji do przyjętego w ustawie i akceptowanego w doktrynie i orzecznictwie poglądu, iż umowy o wkład oszczędnościowy oparte są o formalne kryterium podmiotowe a nie o kryterium zobowiązania banku. Powszechnie przyjmuje się więc, że roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego wynikać będzie także z umowy rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego.

Kontynuując myśl o przedmiotowym charakterze pojęcia wkładu oszczędnościowego, odmiennie niż dotychczas ocenić również należy roszczenie o zwrot wkładów wynikających z umowy o lokatę terminową. Umowa o lokatę terminową jest umową, która modelowo zakresem swoich praw i obowiązków pokrywa się z treścią umowy rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej. W doktrynie podkreśla się, że cechy tych

umów są analogiczne¹⁴. Różnica występuje w kategorii podmiotów, dla których umowy te są przeznaczone (art. 49 pr.bank.). Umowa o lokatę terminową może być zawarta wyłącznie przez osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, o ile posiadają zdolność prawną i osoby fizyczne prowadzące działalność zarobkową na własny rachunek, w tym będące przedsiębiorcami. Nie spełniając kryterium podmiotowego umowa lokaty terminowej, mimo że pod względem treści stanowi często umowę identyczną z umową o terminową lokatę oszczędnościową, nie stanowi umowy rachunku typu oszczędnościowego. Pomijając w tym miejscu zasadność wprowadzania ustawowych kryteriów dla rozróżnienia tego rodzaju umów należy stwierdzić, że z istoty umowy lokaty terminowej wynika, iż posiadacz tego rachunku deponuje w banku wkład oszczędnościowy, a nie innego rodzaju depozyt, gdyż zrzeka się przez czas oznaczony w umowie dysponowania tym wkładem. Warto w tym miejscu postawić więc pytanie, co nadaje wkładowi na rachunek walor oszczędnościowy? Wydaje się, że intencja stron, która wyraża się w fakcie rezygnacji z przeprowadzania rozliczeń pieniężnych na rachunku i zobowiązaniu do utrzymania stałej i niezmiennej na nim kwoty w zamian za wyższe oprocentowanie i inne korzyści, które oferuje bank przyjmujący lokatę. Zamiar stron jest taki sam zarówno w przypadku umowy lokaty terminowej i umowy o terminową lokatę oszczędnościową. Ustawodawca odmówił więc depozytom złożonym na lokacie terminowej cechy oszczędności. Mając jednak na uwadze kryterium przedmiotowe dla oceny rodzaju wkładu a nie kryterium podmiotowe można wysunąć wniosek, iż z umowy lokaty terminowej również wynika roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego w rozumieniu art. 731 k.c. Pogląd ten jest kontrowersyjny nie tylko z uwagi na ustawowe podmiotowe nakazy ujęcia rachunków oszczędnościowych, ale także funkcje jakie mają pełnić dla ludności wkłady oszczędnościowe wraz z całym systemem ich ochrony (art. 54, 55, 56 pr.bank.). W doktrynie podkreśla się, że szczególny charakter wkładów oszczędnościowych związany z ich funkcją w społeczeństwie powoduje, że roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego określone w art. 731 zd. 2 k.c. nie mogą być związane z działalnością gospodarczą, zatem nie będą podlegać krótszemu trzyletniemu terminowi przedawnienia¹⁵. Ocenia się więc, że roszczenia o zwrot wkładów oszczędnościowych podlegają dziesięcioletniemu terminowi przedawnienia (art. 118 kc)¹⁶. Proponowane kryterium przedmiotowe rodzaju zobowiązania banku dla oceny, który depozyt ma charakter oszczędnościowy prowadzi jednak do przeciwnych wniosków. Mając na uwadze zaprezentowany pogląd, dziesięcioletni termin przedawnienia odnosić się będzie do roszczeń o zwrot wkładów oszczędnościowych wynikających wyłącznie z dwóch typów umów rachunku bankowego określonych w art. 49 ust. 3 pr.bank. Decydujące jest w tym wypadku nie kryterium formalne, lecz materialne. Z grupy tej wyłączyć należy rachunek typu mieszanego, tj. oszczędnościowo-rozliczeniowy, z którego w ogóle nie wynikają roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego, gdyż wkłady

¹⁴ W. Pyziół, *System*, s. 483.

¹⁵ T. Czech, *Przedawnienie roszczeń*, s. 31-32.

¹⁶ W. Pyziół, *System*, s. 538, M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego*, PS 2004, Nr 7-8, s. 125.

zgrupowane na tym rachunku nie mają *stricte* takiego charakteru. Charakter taki ma natomiast wkład zdeponowany na podstawie umowy o lokatę terminową przez podmiot, który według kryterium ustawowego nie może być stroną rachunku typu oszczędnościowego. Przyjmując ryzykowne stanowisko, iż roszczenie o wypłatę środków z umowy lokaty terminowej może być zakwalifikowane jako roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego w rozumieniu art. 731 zd. 2 k.c. należy stwierdzić, że roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego nie będzie podlegać zawsze dziesięcioletniemu terminowi przedawnienia. Gdy roszczenie podniesie podmiot prowadzący działalność gospodarczą, który jest uprawniony do zawarcia umowy lokaty terminowej, termin przedawnienia będzie trzyletni (art. 118 k.c.). Niewątpliwie, prezentowane stanowisko jest wysoce kontrowersyjne, warto jednak zaznaczyć, że o przeznaczeniu wkładów nie musi decydować fakt, czy dany podmiot prowadzi działalność gospodarczą czy też nie. Zamiar oszczędności nie może być bowiem przypisany wyłącznie podmiotom określonym w art. 49 ust. 2 pr.bank. Zarówno przedsiębiorca jak i konsument zawierając umowę typu lokaty kierują się chęcią oszczędzania i uzyskania wymiernych zysków z zawartej umowy. Zyski mogą być przeznaczane na prowadzenie działalności gospodarczej jak i na potrzeby gospodarstw domowych. Przecież osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą może przeznaczyć zyski uzyskane z tytułu umowy o lokatę terminową na potrzeby własnego gospodarstwa domowego, tj. w celach niezwiązanych z prowadzoną działalnością gospodarczą.

Dwoistość regulacji umowy rachunku bankowego nie sprzyja jej klarownej interpretacji. Podejmując próbę odmiennego spojrzenia na umowy rachunku bankowego, z których wynika roszczenie o zwrot wkładu oszczędnościowego, warto zaproponować, by ustawy regulujące tę samą umowę posługiwały się tymi samymi pojęciami prawnymi. Stosowanie kryterium podmiotowego dla ustalenia umów rachunku typu oszczędnościowego jest zasadne na gruncie ustawy Prawo bankowe. Powstaje jednak pytanie, czy kryterium to ma być stosowane dla interpretacji przepisów Kodeksu cywilnego.

Zamysłem niniejszego opracowania nie było zupełne sprzeciwienie się przyjętemu podziałowi rachunków na rachunki typu oszczędnościowego i innych w oparciu o kryterium podmiotowe. W tym w szczególności nie sugerowano, by do umów lokaty terminowej stosować inne przepisy dotyczące umów rachunku typu oszczędnościowego. Dyskusyjny pogląd o interpretacji pojęcia wkładu oszczędnościowego dotyczył wyłącznie dyspozycji art. 731 zd. 2 k.c. w kontekście podstawowych zobowiązań banków, tj. zobowiązania do przechowywania środków pieniężnych i zobowiązania do przeprowadzania rozliczeń za pośrednictwem rachunku bankowego. W prezentowanym opracowaniu podjęto próbę argumentacji tezy, zgodnie z którą umowy, z których wynika roszczenie o wkład oszczędnościowy to tylko te umowy rachunku bankowego, w których bank zobowiązał się do przechowywania środków pieniężnych z wyłączeniem zobowiązania do dokonywania rozliczeń. Za właściwsze przyjęto kryterium rodzaju zobowiązania banku wynikającego z umowy i nadanie cech wkładu oszczędnościowego wyłącznie tym środkom, co do których posiadacz rachunku nie może wykonywać innych dyspozycji niż o ich zwrot.

Jako konkluzję można wskazać, iż zamysł ustawodawczy wyróżnienia „roszczenia o zwrot wkładów oszczędnościowych” wiąże się z ustaleniem dwóch odrębnych reżimów przedawnienia roszczeń w zależności od rodzaju zdarzenia, które aktualizuje takie roszczenie. Krótszy, dwuletni termin został przewidziany dla roszczeń z tzw. aktywnych umów rachunku bankowego, w ramach których powstaje szereg roszczeń i uprawnień kształtujących w czasie trwania umowy o charakterze ciągłym. Terminy ogólne z art. 118 k.c. natomiast są przewidziane dla tych umów, które polegają wyłącznie na przechowywaniu wkładów, a posiadacz w trakcie trwania umowy nie może nimi swobodnie dysponować. Wobec czego w umowach tych, pozbawionych elementu rozliczenia, nie było potrzeby kreowania dla roszczenia o zwrot wkładu krótkiego terminu przedawnienia roszczenia, skoro termin ten rozpoczynał swój bieg od wygaśnięcia lub wypowiedzenia umowy. Odmiennie terminy przedawnienia roszczeń korespondują wyraźnie z określonymi w art. 725 k.c. dwiema postaciami rachunków bankowych. Zgodnie z powołanym przepisem przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się do przechowywania środków pieniężnych oraz, jeśli umowa tak stanowi, do przeprowadzania rozliczeń na zlecenie posiadacza rachunku. Powyższe oznacza, że ustawodawca wykreował jako główny podział umów rachunku bankowego podział na rachunki wyłącznie typu depozytowego oraz rachunki depozytowo-rozliczeniowe. Celowym jest zastąpienie w tym wypadku pojęcia wkład oszczędnościowy pojęciem wkładu lub wkładu depozytowego, by nie sugerować powiązań tylko i wyłącznie z rachunkami oszczędnościowymi prowadzonymi dla osób fizycznych i podmiotów określonych w art. 49 ust. 3 pr.bank. Podział na dwie zasadnicze postaci umów koresponduje z dwoma różnymi terminami przedawnienia roszczeń z umów tych wynikającymi. I tak, dla umów o wyłącznie depozytowym charakterze, w których posiadacz może podnieść wyłącznie roszczenie o ich zwrot (bez możliwości przeprowadzania rozliczeń) ustawodawca przyjął stosowanie terminów ogólnych z art. 118 k.c. Oznacza to, w zależności od rodzaju rachunku i podmiotu, dla którego jest on prowadzony, termin 3-letni lub 10-letni. Natomiast termin krótszy 2-letni przedawnienia obowiązuje w tych umowach, gdzie dynamika dokonywanych czynności wynika z dodatkowego obok przechowywania zobowiązania banku i polega na gotowości do dokonywania rozliczeń w czasie trwania umowy, jeżeli posiadacz takie dyspozycje będzie składał.

